

BYTYN DUNJA PROLETARLARİ, BİRLƏŞİNİZ!

ZYLFIJƏ BSRABLOVA

TEMİR AJ

(MƏKTƏB JAŞBDAQIJB BALALAR HIKAJƏSI)

ƏBLƏZKƏ HƏM RƏSİMİ ƏR
B. ZYKƏVNIKI

ƏZ. SŞÇ DƏVNƏŞR
BALALAR BƏLYMI
TAŞKENT—1933—JYL

Temir Aj—kəklərnin jyzini tuman pərdəsi qurşav alqan və şu kəkniñ masafalarǵn ceksiz jaqyloqan oqlar jarǵv ɵtgən, həm sevikli atasǵ kecə-kyndyz diməj bɵlşeviklər ɵlkəsini saqlaş maqsadǵda kək-rəgini oqqa keriv basınacylarqa qarşy adymlav ketkənide, qǵzyl ɵlkə şərəfigə 1918—jylda Quraina rajon „A“ qǵşlaqǵda vətək ablasǵdan dunjaqa keldi.

Kək, tuman bulutlarqa oralǵv, uzaqda kɵryngən keksə tyt daraxtǵn həm kɵrsətməj qoqlan. Bazaqǵdan kycəjə ketgən voran jənə şu tyt daraxtǵn qozqatǵv—qorǵǵv taşlamaqǵv. Kecə-ginə keliv tek-kən oq zərvidən ikkigə ajryǵv ketgən şu tyt butaqǵv həm gah pəst-rək egiliv tevrenər, gah janvaşydan kelgən kycli şamal zərvi bilən onqa qarav egiliv qǵrs-qǵrs etiv qojadyr.

Boran bazaqǵdan bir az pəsəjdi. Keksə tytniñ qǵşyrlav tevrenişi toxtav, cǵqara jatqan qorqǵnclǵv sədəsə həm bitdi.

Anasǵ kecəsi bilən uxlamadǵv. Borandan son varlyqǵn sykynət vasǵv. Həmə jaq çim-çit, gəja varlyq əlləngən vala sinəri tujqu verər edi...

Kəkniñ qara ətləs kɵjləgi virdən tikkə-para qylyndǵv, unyñ ornǵnly jaruq juldular qaplav aldylar.

17—18 kynlik aj əstə-ginə jastaqǵdan vaş kɵtərdi də, Temir Aj jatqan ɵjniñ kicik derəzəsindən ahyštə-ginə ɵjgə moralady. Temir Aj məs'ymə bir qǵz, u, beşik qucaqǵda pişilləv uxlajdyr. Qǵz, Temir Aj adaty vojnca ujoqandy-da jəqǵv avazǵv bilən anasǵnly saqǵra vaşladǵv. Ana keliv beşik vaqǵǵda Temir Ajnǵv avytar u tynclanqac jənə ɵz işigə ketər edi. Şu xylada aj, jyllarǵn ɵtkərər ekənlər unyñ atasǵ kecə-kyndyz tynmaj duşmanlar bilən kyreşiv jyrər. Aradan bir necə jyllarǵn ɵtkəriv u, kecə-ginə qalcaqlar uruşydan kəktrəgigə qahraman nǵşanǵnly taqǵv keldi-də qǵzǵnly vaqǵǵda vasǵv peşanasǵnly silədi. Temir Aj, atasǵqa termyluv qarar edi. Anasǵ tərəfidən kerilgən savallar: „Temir Aj, seni atan-ky, tanımadynmy?“ dijişi atasǵqa termyllişgə jənə məçvyr qylar edi. Arslan əkə ɵz ɵjidə uzaq turmaj, ystigə jykləngən qyjnaly vəzifəni vəçəryv ucyn jənə şinelini kijdi və təsmələrini sǵrǵv məhkəm vaqladǵda, xajyrlaşdy.

Atasъның дiјәрлик вутын умри урушларда вольдъ. Ақалъ бир жыл ицидъ бир келив қалқан вақьтадъ хәм Темир Ајның алдыда ус күндән ашъқ тура алмас едi. Көв жыллар умрини урушларда өткәргәни усун ата муһәввәти Темир Ајның қалыда жылдан-жыл күс алар-ды. Шуның усун хәм Темир Ај atasъның сүдә сақьлыв күп војбақьзыдан қојмай, әксәри сөз-ләри шу тоқруда вольур еди.

Anasъ Bəşarət apa esə, tısynəli, zijrək, u, bir əj işcisi və ekinlikinlərgə mahır xatın

Temir Aj həli jaş...

U 6 нь өз arqasъqa taşlav jettini endi-ginə tutub alqan. U, çydə tijrək, pecən; kəlliktifcilikni çan-dilidən sevə turqan bir qызca.

Anasъ hər kyni işidən qajtvə kelgəndən kejin, ikəvlərinin volaturqan şirin və ma'naly syhvətləri kəpincə qahraman qызl partızan atasъ haqьda varar edi. U hər vaqt anasъqa atasъ toqrusьda ystməyst savallar veriv, atasъnyң vuncalyq uzaq jyruşini və necyn kelməşligini anyqlav almaqсь voladyr. Adatdaqьca bir kyn anasъ өз işidən keliv, kecqurun sөzləşiv olturar-ekən, Temir Aj anasъqa qarav:

—Ajь, hər kyni qызlar mengə, „Senin atan joq“ diydi, menin atam qajaqqa ketgən?

Bəşarət apa qызnyң əjcən jyzigə və çavdylav turqan kəzigə qarady:

—Qызm, qызlar seni aldaqanlar. Atan volsa, qызlaqlarqa ketgən. U jerdəgi vaj, muştumzor və vasmacьlar bilən kyrəşiv ularny joq qыlv kelədir. Temir Ajnyң kəzləridə ymid ucqunlarь ojnadь. Ata mұxəvvəti varq urub caqnady. Birdən kəz ənidən atasъ ətkəndəj volьv, unьn ognьny bir kyrəşci qahraman bilən almaştyrdь.

— Menin atam uruşqa ketkənmı? Jaqьnda kelədir-mı?

— Senin atan sengə „Atan joq“ dev tə'nələr qыloqan Ajьm qызnyң atasъ kəvilər bilən kyrəşgəni ketkən.

—Biləsənmı? Ajьm qызnyң atasъ u, vasmacь „Ç“ qызlaqьdaqь Xədicə ortaqlьnyң jan doşnyşnyң əjlərini tələv ketdilər.

Qыз, bu gəplərinin kəpisini mijjəsigə sьqдыra almadь, lekin, vasmacь sөziniң, kəpdən eşitiv, duşmanь ekənligini jaxşь anlajdyr.

Xuddь şu dəvrlərdə, Temir Ajnyң valalar vaqcasьda tərvijələniv turqan bir pəjti edi. U, vaqcadan bir kyn həm qalmajdyr, vaqca valalarь icidə eң faal-işcən və çydə qavьlyjatlь bir qыз hьsavlanadyr. U өз vaqcasьny şundaj sevədi-rki, ertələv anasъ işgə turuşь bilən u həm turadyr-da, jyzlərini jyviv kelədir və anasъnyң pьşьtyv vergən sytini iciv vaqcasъqa ketədir. U myrəvvijəsi tamanьdan ərgətilgən hər bir nərsəni çydə tez ərgəniv alar və valalar ortasьdatez—puxta işləş bilən aldьnqь səfdə varar edi. Şunьn ycyn həm myrəvvijəsi unь çydə jaxşь kəriv: „fa'aləm, cecənim Temir Ajьm“ dev qarşylar, icidə volsa, „Temir Aj otlь, çəsyр, çəm'ijət ycyn fajdalь volьv jetişəçək“ dev sөzləv qojar edi.

U, vaqcasьdan qajtvə keldi digyncə avqatıny jev, sonra bir necə ortaqlarьny jьqьv şular bilən ojnar edi. Vaqcasьda volsa tərvijəcisi

rəhbərlikdə əylələr əjtiş, başqa ojunlar bilən maşqul bələlar. Mə'lym, ojunlar qalın qəqazlardan jaqac və taşlardan əj, məktəblər jasaş və şulara işləşlərdən ьvarat. Myəllimi hər vaqt şularnə ərəgətkən və məktəblərgə alьь varьь tanьştyəqan edi. Temir Aj işlər ekən, bu işlərdə ortaqlarььqə rəhbərlik qyladyr və kelışməj qaləqan çajlarььnə tyzətii

berər. Ortaqlar bilən sözləşərəkən, söz kəpincə atasının uruşda ekənligi, duşmanların joq qılv kellişliyi haqda volur edi.

Sonqı vaqtlarda Temir Ajqa „Səniñ atan joq“ disələr, u, çyde zıjreklik və vıjranlıq bilən:

— „Menin atam qışlaqlarda, vasmac və muştumzorlar bilən kyreşiv jyvıdır, ularnıñ həmməsini joq qılv kelədir“ dev çavav berər edi, biznin kickinə Temir Aj...

Sentəvir ajnıñ birinci kynləri.

Тун... Hava тьв-тьпнq, bulutlar əllə qacan qajaqlarqadır tarqaloqlar. Kəknin bu, ken və pəjansız qojnıda aj həm nurıñ təsmə sinəri jer jyzigə daraxtlar ucigə yzətğən edi. Ajnıñ aq nurlar xavlı ortaşdaqı endi-ginə hasıloq kirgən və endi-ginə pışv təkyləj dev turqan aq şaptalış arasından syfəcədə olturqan Temir Ajlar ystigə tuşiv, əçiv bir kərynış əks etər edi. Atasının bir saatlardan veri vasmacılar toqrusında sözləv verə jatqan hikajəsi tygədi.

Temir Ajnıñ atası şu kyndə qışlaqdan kelğən edi. Bularnıñ çyde həm şirin və tatlı syhvətləri, Temir Aj həm atasının uruşda jyrgən vaqtlar və unda qazanılan jutuqlar haqda volur edi. Syhvətnin en şirin və qızqarlı jeri və bularnıñ dəqqatıñ çəlv etərli qısmı Temir Ajnıñ şu kynlərdə vaqcasıñ bitiriv məktəvgə cıqışv edi. Atası qızın varaqlav olturqan rəsmli kitabıca uzaq vaqt qarav turdı-da:

— Qızım vaqcası qacan tamam qılasan?—dedi. Temir Aj rəsmdən vaşın kətəriv:

— Vaqcası tamam qıldıım, dada—ertəgə məktəvgə varamız—didi.

— Bərkəllə, ənə menin Temir Ajım kətə qız volıv qalvıdır-ky. Myrəvijə araq məktəvgə həmə nizni birgə alıv varadırmı? Jaki ertəgə özim alıv varajım?—dedi dadası.

— Joq dada, Məjəm araq həməmizni—Qumrı, Kərim, Bqval və Lizələr oqujatqan məktəvgə alıv varıv jazdırvıv qojadırlar.

— Undaj volsa çyde jaxş—qızım, volmasa vaqtıbraq uxlal Ertəgə ertələv turıv məktəvgə varasan! dev Temir Ajnı vaqtıbraq jatışqı təklif qıldı. Temir Aj onun salış bilən maşqul volqan anasının janıca vardı-da:

— Aj, ertəgə meni vaxlı ujqatın! Əgər kec qalsam ortaqlarım məktəvgə ketiv qaladırlar. Çyde həm vaxlı ujqatın-ə?—dedi-də jazılqan onunca varıv jatdı, anası sevingənindən:

— Xor qızım, xor! Sen məktəvgə cıqasan-ky men ujqatmaj-ım? Baxuzur uxlaj ver! dev Temir Ajnı kənlini tincitkəndəj voldı.

Kecənin cehrəsi acıv ulyq kək qojnyda varq uruv turqan aj həm, gəja syfəcədə jatqan vu yc gəvdəni əllələgəndəj nəvdələr arasydan nuryň serməkdə...

Таң сақы...

Таң şəvvədəsi ojnaqlı, şox, şundaj jumşaq və tara-ki, ujquda varq uruv jatqanlaryň kyzətgəndəj daraxt aralarydan jygyriv keliv carx uruv əjləniş qaladyr. Tinc-ginə oxlav jatqan Temir Ajnyň çingə-lək saclarıny tozoqıtıv gəja, „tur, məktəvingə kec volıv ketdi“ digəndəj jyzlgə japar edi. Qujaş həm şaşv-ginə nurlaryny saca başladı.

Temir aj səkrəv-səkrəv ornıdan turdyda vələnd terəklər arqasydan kəryniş turqan qujaşqa qarav şaşqın avaz bilən anasyň ujqata başladı.

— Аж, haj аж!!! Турмысым, negə meni ujqatmadıңыз, kec volıv ketivdi-ky?!

— Hə!..... qyzyň! Negə vunca şaşasan, həli vaqt ertə, kəp şaşma, qyzyň!—dedi-də, ornıdan turuv syt pişirgəli ocaq başyqa ketdi.

Temir Aj savunny ald-da syfəcə janıdaqy kicik arıqdıqy şildirəv aqıv jatqan suv voıyqa varıv jyz juvıyqa olturdy. Kyndəgidək ertərk pişirilgən sytni iciv vaqcasıyqa sıqıv ketdi. Temir Aj varqanda 5 nəfərgə jaqın qyz bilən Mərijəm arasy sözləşiv olturqan ekənlər, şü dəmdə başqalary həm toplandı.

— Heckim qalmadımy qyzlar? —dedi Mərijəm ara.

— Joq!

— Jyrynlər volmasa!

Məktəv tələvələr bilən ıyq toloqan. Bir necə qyzlar və balalar bilən vaqca myrəvıjəsi məktəvgə kiriv keldi. Məktəv ıdarasy həm vularny or şadıqlar bilən qarşı aldı. Bir jaş jigıt qolydaqy aq qaqazqa vularnyñ smi və atalarynyñ ismini sorav jazıv ald-da, soñ həməsini toplaşır sıfıgə kirgiziv otqazıv qojı. Temir Ajlar kirgən sıfıfdə bir jyldan berli oquv jyrgən balalar həm var ekənlər. Şularnyñ icidə Temir Ajnyñ nəhəlləsıdəgi muştumzor qyzy Ajym qyz həm var edi.

Temir Aj məktəvdə vaqcadıyqy sıneri əktif işcənlik bilən hər işqə qatnaşadyr. Myəllimləri tamarıdan berilgən vəzifəni öz vaqtyda ışyq vəçeriv kelişi, dərısigə 100 faıyz davam etiši bilən özini kərsətə aşıladı. Myəllimləri həm vunqa ajym əhəmiyət beriv unqa öziniñ şü çarajanyda rəhvərlik qyla başladı. Ular öz ara Temir Aj haqyda əzləşər və unyñ faallyqyny maqtav örnək ycun unyñ işlərini sıfıfdəgi alalarqa həm kərsətər edilər. Cynki myəllimlər dərısinı jaxşy bilgən, ərlərini tajarlav kelgənlərgə arıyq əhəmiyət verə eilər.

Kəpincə, myəllimləri sinifdə:

— Balalar! kərəsizlərimi, öz ortaqlarınızdan mənə bu kicik qız Temir Aj həmə dərsləridən jaxşə, dərslərini öz vaqıtəda tajjarlav kələdir. Kərəsizlərimi qandaj faal, cecən qız—bu Temir Aj—dəv, qızlar, balalar ortasəda səzləjdirlər...

Temir Aj on bir jaxşə qadəm qojdə. U, bu jyl 3 nci sinifdə oqujdə. Bytyn dərslərini qənaatlanarlıq dərəçədə əlvə varadər. Unə, verilgən vəzifəni öz vaqıtəda tajjarlav kelişidən myəllimləri həm xursand.

Temir Ajnə hazırda pienerlər səfigə kiryv ucyn jaxşə toqrə kelədir. U, pienerlər ətrədigə, pienergə kiryv ucyn ərizə verdi. Tez kyndə tədənin vjura məclisi saqrəlvə Temir Ajnə pienerlər səfigə qəbul qyladylar. Ertəsigə pienerlərnin nəvbətdəgi umumь məclisi voləv, unda həm haqəqəvə ə'zəlvəqə cərəklər bilən qəbul qyladylar. U şu kyndən vəşlav əzini piener həsəvəlav, vojnəqə qızyl vojunvaq taqrəv əlvə tədə tərəfidən verilgən vəzifələrnəni öz vaqıtəda vəçərişgə əzini səfərbər qyldə və əzigə kəttə əsasəv vəzifə dəv bildi. Temir Aj tədənin işlərini jaxşə vəçərişi nətiçəsədə unə faalləqə, işcənligi jənə əsdi. U məclislərdə səzləjturqan həm völdə. Aldənləqə sinifdə volqan məclislərdə ынəzam, tələvələrnin davamь, dərsləni öz vaqıtəda tajjarlav kelişlik haqəda səzləv jyrdi. Sonqə kyndlərdə pienerlər və umumь oqucylarınəni jəqənləv hətta vəşqə məclislərdə həm səzləj turqan voləv qaldə.

Temir aj pienergə kirgən pəjtdə Ajym qız həm piener edi. Ajym qız piener təşkilatınəni vərgən işlərini öz vaqıtəda vəçərməjdər. Məclislərgə öz vaqıtəda qatnaşmajdər. Pienerlər ucyn kelişməgən qylyqlarınəni qylyv jyrədir. Bunəni ystigə jənə dərsləridən voş, zə'ip və davamsəz edi. Temir Aj, Ajym qızınəni bu hallarınəni bir necə mərtəvə tədə məclisədə həm tanqəv qyldə və məclis tamənədan unə tyzətyv ucyn kərəgicə əməlii caralar kəryldi. Ləkin muştumzor qızəv Ajym qız bunəni parva qylmadə. Bu hallardan kejin Temir aj, pienerlər tədəsi aldəvə səqaturqan. „Signal“ devarəv gəzətəsigə maqaləv jəzəv vərişni əzigə vəzifə dəv bildi.

Temir Aj, Ajym qızınəni ilgəridən tanəvəv və unəni kim ekənligini çydə jaxşə bilədir. Temir aj maqaləsəvni jəzəşqə vəşladə. U, maqaləni birinci mərtəvə—əndiginə jəzəv jətoqanəni ucyn çydə qyzyqəv—marəv (həvəsi) bilən jəzəv. U jəzəv maqaləsəvni oquv səqadər-də, jənə tyzətə vəşləjdər. Mənə bu jeri kelişməgən—dididə, jənə vəşqətdən işləv səqadər.

Maqaləsəvni bitirdi. Qoləqə qyzyqəv aldə-də, qanə bir oquv kərəjci qandaj volqan ekən—dəv əzicə səzləv, qəqəzəv kəz jygyrtirədi və jəz-

qanlarəny birmə-bir kəzdən kecirib voladə da, əzigə ma'qul volqanə ucynmi, vaşəny aldəqa taman qəmyrlatəv qojadə.

Temir aj bu maqalacasəny məktəv piənerlər gəzetə ɣdarasəqa tapşydə. Gəzetə ɣdarasədaqlar həm vunyə bu maqaləsəny sevincilər bilən qarşə aldə. Gəzetə təhrir həj'ətidən Gəvhər Kərimyvə bu maqalanə kərə ekən:

Jaşan Temir Aj! Bundan kejin həm, şundaj jazəv turəy, tədəmizdə volqan jutuq və kəmciliklər həm vəcərilə jatqan işlərdən ma'lumat verib turəy, xortə? Bu maqalanəznə bu gəlgi cəqəcaq sanqə vasaməz—didi.

Kəp ətmədi. Tez kyndə məktəv devarədaqə gəzetə asyla turqan maxsus çajqə piənerlərinə „Signal“ devarə gəzetəsi həm asydə.

Gəzetə çydə cərajə hər tərəfləmə jaxşə işləngən. Gəzetənin bu gəlgi sanəda Temir Ajnəy birinci mərtəvə jazqan maqaləsə həm vasylqan. Gəzetəni orav alqan balalarınə kəzləri, gəzetə səhifəsinəy bir çajədaqə „Temir Aj“ ismi qojulqan kicik maqaləqa tyşdi şikili, birdən:

— Temir Ajnəy maqaləsə!—Ənə kərynlərci, mənə „Ajəy qəz haqəda jazqan ekən“—de vobardə—Gylsara. Şundan kejin vytyy gəzetə oquvcəlarə dijərli, Temir Aj maqaləsəny əz vaşlarəca oquj vaşladylar. Gəzetəni oquv turqan Vaxav:

— Ortaqlar! Həməməz əz vaşəməzca oquməjəq-da, vittəmiz oquv, vaşqaməz tənəlav turajəjəq. Cynki çydə cuvur-cuvur voləv ketdi—dedi.

— Vortə volmasa, şundaj qylaməz. Muqaddam oquv verə qalsəy! Biz eşitəjlik dijişdi qəzlar. Muqaddam bularnəy təklifini qavul qəlvə: —Bolmasa men hazır oqujman, sizlər çim turunlar, xortə?

— Xop! Lor, dijişdi qəzlar.

Həmə çim...

„P“ rajonədaqə „Ilic“ məktəvinəy 2-nci sinfidə oquvcə „C“ qəşləqləq Xaləq muşumzornəy qəzə, Ajəy qəz muşumzor qəzə volqanə halda kintlərinəy jərdamə biləndir piənerlər səfigə klirib alqan. Piənerlər ətrədi tamənədan veriləyən vəzifəni vəcəriş, məçlislərgə qatnaşşə ornəqə, tyril vəzəklər bilən vəzənəy jyrədir. 17 nci avqustda rajon piənerlər vjuosənyəy ətrəd piəner əktivlərinəy məçlisgə caqəjəq qaqazəny, tədəgə verməj, əz janəda qaldərvəv ketkənligi məlym völdə. Ətrədimiz şunəy arqasəda məçlisdən xavarsəz qaldə. Ajəy qəz bu qəyqlarə ystigə bir sinfidə 2 jəy olturqanəqa qaramasdan bir qanca dərsləridən ajnəqsa, vəcəməjət dərsidən voş. Bu ortaqnəy tegişi xucəatlarəny təkşirib, piənerlər səfidən cəqarəcaqə cara kərylsin.

Temir Aj

— Çyda jaxşy jazıbdy-ə?

— Lekin çyda vaplav jazqan, çyda həm Temir Aj toqru jazqan! didi bunqa doşylyv Kərim. Bu sözləni eşitkən Ajymqyz esə, gəzetəniñ aldyqa keliv:

— Men məclisdən qalqan volsam səvəbsiz qalqanym joq. Uşa məclis kyni taqam toj qyloqan edilər uşanqa vardym. 17-nci avqustaqy saqyrqy qaqazylyv alyv keliv verməkcı edim-ky, Xan paşsa ortaqym bilən bir jergə vardyq... Şunıñ ysyn alyv keliv verə almadym.

— Bu, səvəv vola almajdyr! Bir unda-qyna eməs, undan vaşqa kəp məclislərdən qalqansyz. Əgər bir məclis volışny eşitsənz dərni taşlav qacasyz-ky Ajymqyz!—dedi gəzetə təhrir həj'ətləridən Kamylçan.

— Qacan men qacdy! Nimə qylaj. Hər halda vajaqy səvəvləni nəzərgə alyş kerək-ky, didi-də, gəzetə aldydan ketiv bir çajqa varv olturv aldy.

— Ajym qyz, əgər bunqa narazy volsanız, gəzetəmiç ıdarasyoqə ərizə verin. Tekşirilgəndən kejin mə'lym voladyr—dedi Kamylçan.

Ajym qyznyñ gəzetə ıdarasyoqə bergən ərizəsi kəryldi. Buny tekşiriş nətiçəsida vytyñ sirləri acyldy və unyñ, vizniñ sinifgə jat ynsyrniñ qyzy ekənligi acyq-ajdyñ mə'lym voldy. Piönerlərnin tədə şorasıda Ajym qyz məsələsi alahıda kərylyv piönerlər səfigə lajyq volmaqan bir qyz ekənligi mə'lym voldy və piönerlər səfidən hajdalışyoqə qarar qylyndy. Temir Ajnyñ bu maqalacasıcyqy—gəzetə səxifəsida kərylişy və jazqanlar əməlgə aşyşydan u, artyq dərəçədə sevindi, jənə tez-tez maqala jazv turuşyoqə vaşlady. Bundan kejingi maqalalar həm öz vaqtyda vasylyv turdy.

Şu kynlərdə gəzetə təhrir həj'əti sajlaş volv, Temir Ajny piönerlər „Signal“ gəzetəsinin təhrir həj'ət a'zasyoqə sajladylar.

U sajlانqan kynidən vaşlav öz vəzifəsini vəçərə vardy. U gəzetəgə ötkəndən kejin gəzetə jənə çanlandy. Unyñ həçini kenəjiv hər 15 kyndə—öz vaqtydan qalmaç cyqa vaşlady. Maqalalərnə sərələv vasylylar. U, gəzetəniñ janıda muhvyrlar tygərəgi acdy. Bu tygərəkgə bir qancalav işci-dyjqan muhvyrcalərnə ujuşdyrvv tərvijələdi. Bunyñ nətiçəsida gəzetə atrafyqə bir qanca muhvyrcalərnə toplady. Gəzetələridə məktəvdəgi jutuy və kəmciliklər, kyndəlik ıçtyməlyv kəmpəniyələr toqrusyda kəp nərsələr jazvlyv turar edi.

Temir Aj bu kynlərdə 4-nci sinifdə oqujdyr. Unyñ sinifdə həm həmə fənlərdən tərşdaqylyq və ystynligi çajyda... Şunyñ kəvi

ammavъь və təşkilii işlərdə həm faal. Aldınqъь zərərli qızlar qatarında turadı. U özünün bu iş dövrində kəmsomol jəcəjkə və ətrəd başlıqъь—vazəkəsi bilən alaqañь mystəhkəmləv, uşalar rəhbərlikidə iş alьv barar edi. Və özi başqa qızlarqа—rəhbərlik qılar edi.

Temir Aj şu kynlərdə şundaj adatoğa örgəniş qaldь-ki, U, jəcəjkə və tedə tamanьdan özigə verilgən vəzifəni vəçəryv ucyn dərsləri tamam bolqandan son qalьv işləj turqan boldь, hatta vəzi vaqtlarda dərslər aralarında bolaturqan tənəffys vaqtlarında işlənişi mymkyn bolqan ammovъь vəzifələni həm alьv bardь.

Уньң атрафьнь орав алқан мәктәвнин тәшкिलи işlərini u dərslər tajarlar turqan vaqtlarda qalьv, kəp saatlar dərslərdən qaldь; bunьң nətiçəsində bir xyl dərsləridən zəifləniş başlandı. Bəzən dərsgə kirməj təşkilii işlər bilən maşqul volьv, bir necə saatlar dərslər oqumaj həm qaldь. Bir kyn sinif məçlisi çaqьrıldı. Sinifdə bir qanca məsələlər kərylyv, məçlis axьrında öz ara, öz-özini tanqьd şьarь astьda oquvçylar ortasьda roj bergən kəmcilikləni aсьv taşlandı. Məçlis rə'isligini alьv barajtqan sinif başlıqъь Lizə:

— Ortaqlar!—dedi—və vytyñ sinif oquvçylarь unьң sөzini tınladılar.

U, sөzidə davam etiv:

— Həmməimizgə mə'lym-ki, Temir Aj ilgəri həmədən jaxşь dərslərigə davam etiv dərslərini öz vaqtda tajarlar kelər edi. Bunьң ucyn həmə myəllimlər həm şadlanar edilər. Bir necə kynlərdən veri, vəzi kynləri dərsləri tajarlamaj bir xyl dərslərdən qəloqan vaqtlarь həm boldь. Bir necə saat dərsləridən qalьv ketdi. Xalbukı u, ammovъь işləni dərslərini qaldьrmasdan işləni həm mymkyn edi. Bu əlbəttə özi ucyn zərərli bir nərsədir. Ammovъь işlərdə işləsgə viz qarşь eməsmiz. U, oquşdan son volьşь kerək. Şunьң bilən men şunь təklif qylaman-ki, bundan bujaq Temir Aj və başqalar dərslər vaqtda, dərsgə davam etiv ammovъь işləni dərslərdən kejin vəçəryləri lazьm. Ajnьqsa, Temir-Aj ilgəri ammovъь iş və dərslərgə qandaj qatnaşьv keləjatqan volsa, hazьr həm şundaj voluvь zəryr. Demək, bizniң asasьь vəzifəimiz oquş voluvь kerək. Ortaqlar, bizlərdə həm əjiv var, həməimiz ammovъь işlərdə qatnaşmajmьz. Kəp ortaqlarьmьznь dərslərdən başqa işləri joq. Şunьң ucyn barcamьz ammovъь işlərdə faal qatnaşьşьmьz kerək!—de v öz sөzini tamamlajdı Lizə.

— Ortaqlar! Menin sөzim şu bilən tamam, sizlərnin aralarьnьzda sөzləvcilər varmь?

— Sөzləş kerək!

— Lizə ara, menin bir az-qına səzim var edl, gəpirəjmi?—didi Temir Aj.

— Xop, gəpirin! Çim olturənlər qəzlar!—didi Lizə.

— Həli Lizə aramı çudə toqru əjti ketdilər. Men bularnın səz-lərigə çudə həm qoşılaman. Bu menin en kəttə kəmciligim, vundan kejin həli Lizə aram əjtkənləricə öz vaqıtında dərsə davam etəmən. Şunın bilən ammanvı işləni həm əvvəldəgi kəbi davam etdirəmən. Men sizləniç aldınvıçda ikkinci mərətə qajtarmasıçqa səz verəmən—didi Temir Aj və kyçli cərəklər bilən qəzlar—Jaşa-jaşal ənə həmə şu-naqa Temir Ajdaj volsa ekən!—dev qoşşdılar.

Temir Aj şundan kejin u adətə tamam taşladı. Jənə ilgərigi kəbi bir kyn həm qalmaq, öz vaqıtında davam etiv turdı. Şunındaç ammanvı işlərdə həm işlədi. U aldınvıç vaqıtlarda piənlərinin zi-vinə vaşlıq qılv sajlavıç qojulqan edi. Başqa zivinelərgə qaraqan-da unın zivinəsi çudə yaxş volve sçdı. Maj vajramı mınasava-tı bilən ertəgə Maj dijdigən kyni məktəvdə piənlər məçlisi volve, unda Temir Ajın, qajmatlı kitablar və Lenin həjkəli bilən mukafat-ladılar. Ertələv tan çudə həm nəş,əli jarışdı. Əşylələr hər tamandan eş-tiliv turqan seğnəllərinin inickə və jaqmıvı kejləri bilən qoşılv, jaqmıvı bir tavuş, titrək bir ahan əks etiv, orunda varq uruv uxlav jatqanların qulaqıç qiriv qıvıqlajdı. Bu kejlər Temir Ajın həm qulaqıvı əstə-ginə qıvıqlar ekən u, öz ornından səkrəv turdı. U, juvundı, kijindi və mək-təvgə tamən jol aldı.

Bykyn qujaş həm gəja, Maj vajramıvı qutlaqandaç keç ufuq qoj-nydan kətəriliv öz nıvıvı uzaq-uzaqlarqa tamən jygırtırdı.

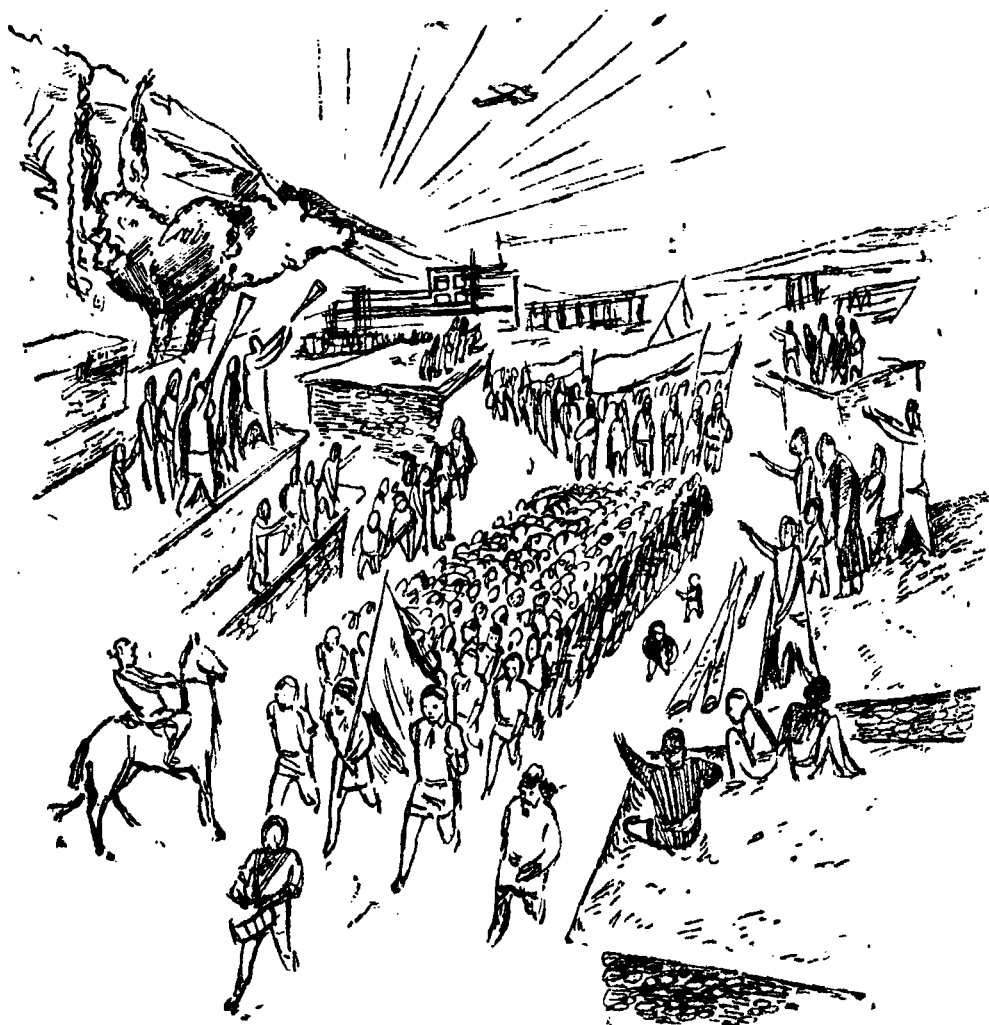
Temir Aj məktəvgə varıv namajıçqa sçquv niçtidə ketə jatqan saçında əj janıç qıç 3—4 nəfər qızların vırgə alıv ketdi. U, mək-təvgə varqanda, u qadar kəp oquvıv kelməğən edi. Ularnın vıri qo-lyç qaravan (dəmvıvı) və vıri seğnəlni alıv juqarıç bir jergə sçqıv caldılar. Bu, esə piəner və oquvıvıvıv saçıvıv ucın verilgən „seğ-nəl“ edi. Kəp ötmədi. Bytın piəner və oquvıvıvıv jetiv keldilər. Səğ: tizildilər. Tədə vazatıvı Saadat bularnıv tərтіvgə salıv turar ekən:

— Ortaqlar! Qulaq salın!

— Hazır vıznıç qajergə varıvıvıvıv həməmizgə mə'lym. Aldından şu nıv əjtyv lazıv-ki, kəcədən ketə jatqan pəjtdə mymkyn qadar ıvıvzam saç lanıvıv kərək. Pərəddən sçqıv ketişlik volmasıv. Əlvətə vaşqa ətrədlər al dıvda ərək volıvıvıvıv lazıv. Şunın bilən hazır pərəd çınajdı!

— Bol tajjar!—didi-də səzini tygətđi vazatıv Saadat.

— Dajm tajjar!—didilər piöner və oquvçılar, verilən kəməndə arqalı çonab ketdilər. Məktəbdən kəcəgə sьqar ekənlər, pərəd aldь-
daqь myzikə tədəsigə calьş ucun vujruq verilişini kytyv varar edilər.
Saadat bir—ikki—uc qomandasь bilən kelər-di. Kəttə kəcəgə sьqьş bilə-
naq myzikəgə ьsarət qьldь. Myzikə bir—ikki qomandasь bilən həjə-
çanlı kyjini cala vaşladь, səfdə varuvçylarның tərtiligi və ularның vərəvər
ajaq taşlaşlarь qьzyl əskərlərni eslətər edi. Paradlar toqru, geja ipkə
tiziv qojoqan muncaq kəvi volub, ajaqlar myzikə avazь bilən kətərilis

tyşar edi. Bu halnı kergän, kəcädägi tamaşavınlar, „jaşanlar qahramanlar“ sözini aqızlarıdan qojmas edilər.

Maj vajramı—cinäkäm proletar vajramı ekänligini tasdıqlar edi. Dıjqanlar atlarda—ular häm qızıl vajraq tögidä säf tartıv köksilärigä qızıl taqıv köcä bilän tolvı varadılar. Köcälär qızıl vajraqlar bilän tolvıqan, tan şävädäsiniñ jenil jaqmılv şamallarıda hilpilläniv turar edilər.

Köcänin ikki tərəfidä vytyñ mihnätkäşlär öz vajraqları astıda jyzlärیدä şadlıq quvanc bilgiläri bilän ketä jatırlar.

Pionerlär tödəsi ycın köcädägi xalq ikkigä völyndi, ortalıqdan jol acılvı jaş qızıl äskärlär tödəsigä jol verildi. Bular zor şiddät bilän varar ekänlär namajışqa sıqqan xalq pionerlär tödəsini və mäktäv balalarınlı alqa taman kyzätär edilər. Säfdä turqan Arslan äkämniñ qızıl Temir Ajnıñ vojnyda qızıl vojınvaq vu, qırqızıl vortınoqan jyzlärigä, çavdıraqan közlärigä və kelişkän vojlarıqqa jaraşqan edi.

Temir Ajnıñ şıçaat bilän alqa vasqan qadamları Arslan äkänin jyrägigä jənä sevinc salar edi. Şadlıqıqqa sıqmaqan Arslan äkə Temir Aj haqıda janıdaqı ortaqlarıqqa ällä nimälär sözläv Temir Ajlar tamandıqqa tikiliv qaldı.

Bu jıloq Maj vajramı ötkän jıldıqlıardan häm tıntənäli ötdi.

Majdan mihnätkäşlär bilän lıq tolvı, hər tamandan köterilgän şadlıq avazları majdannı kötärär edi. Bir tamanda duxovoj myzikä, ikkinji tamanda äşylälär, tamda kərnäj-syrnäj, naqaralar calınoqan, asmanda ajruplan avazı şadlıq kynigä jənä şadlıq salar edi.

Ajruplandan taşlanqan qaqazlar Temir Ajnıñ jekäsigä ucuv tyşkän edi, qızıl talaşıv alıv oquşar ekän, Temir Aj jyrägigä tolvıqan şadlıqıv öziniñ kickinä tənäsigä sıqdıra almas edi.

Myzikədə väjnäl-miläl marşınlı caldı. Hämmä öz ornuda çimçit säflärini vuzmasdan turdılar. Natıq 1-nci Maj haqıda sözgä kirışdı. Majdanqı jıqlıoqanlar tıncılvınlı saqlav eşitär edilər. Uzaq vaqtdan kejin söz tamam boldı. Myzikä jənä väjnäl-miläl marşınlı calıv, xalq myzikä sadaları astıda tarqala başladı. Saadat paradınlı jolda toqtatıv, „ortaqlar biz toqru lägirgä varamıv, şu ketiş bilän tertiñni vuzmaj hec kim öjgä tarqalmaj toqru lägirgä!“ qumandası astıda qadamladılar.

Qızılqıdan kəp uzaqda volmaqan taq vaqırdı, şox ojnaqı darjacası, kömkök mäjsä otları bilän məşhyr keñ bir jetı volıv, pionerlär tödəsi şu jergä keliv toqtadılar.

Zor şiddät bilän bir necä caqırtım masafanı vasıv kelgän äzämät jigitälär tamandıqan „ojun başlajmıv, ojun“ dıgän təkliflär tyşä başladı.

Saadat:

— Ortaqlar! çim... vizlər çydə həm tezlik bilən şunca jolnъ vasъv keldyk, əlbəttə dəm alъşъmъz kerək sonra ojunqa kirişəcəkmiz. Bu kyn kecgəcə şu jerdə nolub, ertəgə məktəv janъdaqъ vaqda volamъz. Ertəgə qъlnaşaq işlər toqrusъdaqъ programmanъ mydirimizgə tapşъramъz ertəgə ertəlvəgəcə tyzyv vizgə tapşъrsъnlar. Bu kyngi programmamъz şundan ьbarat: birinci dəm alъş volub, vizniң vajraq həm varabanlarqа nəvətci belgiləv dojuşъmъz lazъm. Hazъr həməmiz həmcarcaqanmъz.

Nəvətçilər bilgiləndi. Ъstrahat ycyn qumanda verildi. Barca balalar kək məjsə ot ystigə dumalaşъv, bir qancalarъ gylər tergəli atrafqa tarqaldыlar. Temir Aj başlъqъ astъda onlar camasъ qъzlar bir jergə toplanъşъv „bahar“ əşyləsini ajtъşqa kirışdilər:

Bahar keldi, acыldъ gyllər hər janda.

Qъzlar keliv ojnaşur dala həm vaqlarda. ♪

Biz ojnajmъz, kyləmiz seviniъ hər anda.

Quvanъşъv ojnaşъv məjsələr ystidə.

İkinci tamanda qъzlardan biri avazъnъ sьqarar sьqarmas əşylə ajtar ekən Temir Aj Kəriməgə qarav, ajtsan avazъnъ sьqarъv əjt, vizlər həm eşitəjlik, digəndə, aralarъdan biri turub, Kəriməniң əjtə jatqan əşyləsi ilgəri özimizniң vaqcada əjtiv jyrğən əşyləmiz-də didi.

Jənə hər tamanda hər tyrli əşylə avazlarъ eşitilgəc, Temir Aj ularqа qarav: „ortaqlar, hər qajsъmъz özimizcə əşylə əjtiv olturqandan kərə, Nurmət əkəni saqъrъv hikajə əjttirəjlik, u hikajəgə çydə həm usta, undan kejin men atamnъң qъlv kелgən işlərini hъkaja qъlv verəmən, didi. Qъzlar: „Nurmət əkəniң hikajələrini kəp eşitdik, sen əjtşenikini eşitamiz“ dijişdiər.

Temir Aj, xop, əgər men atamnъң qъlv kелgən işlərnin həməsini hikajə qъlv versəm on kyn, on kecadə həm tamam volmajdъ, vaqt həm az qaldъ tezdən əjingə varamъz—didi. Qъzlar Temir Ajnъ orav alъv, qanъ hikajəni başla tezraq əjt, dijişiv Temir Ajnъ qъstaşar ekən, Temir Aj hikajəsini başladъ:

„Meniң atam özimizniң qъşləqъmъzdaqъ Usman vajqa kərəndə ekən. 1916 nсъ jъlda ravosъqа alъş vaqtъda Usman vajnъң oqlъqа çerвə sьqdan u öz oqlъnъ jubarı aј unъң ornъqа meniң atamnъ jubarъşqа qasd qъlvbdъ.

Atam Usman vajnъң sөzigə kənməј rəd qыlqanъda Usman vaj oşа qъşlaqda volqan vaj, mulla, eşan və aqsaqallarnъ öz yjigə saqъrъv ularnъ zъjafat qъlv, sonra ularqа, meniң atamnъ ravosъqа jubarъşqа məslihət ycyn saqъrqanъnъ ajtqan ekən. Ular „vaj əkə bu işgə hec

həfə bolman, bizlər unın işini toqruqlajmız" deş və'də verişgənlər. Ertəsi kyni damla ımamlar, aqsaqallar atamny məşcidgə saqrəşv qorqətv məşvyrən bolsa həm uny ravoşyqa jubarəşyşyqa muvaffaq bolqanlar. Oşa vaqtda anamny alqanbyqa jettinci kyn bolqan ekən, anamny taqamnyñ yjlärigə qaldyşv özləri ravoşyqa ketgən. Aradan bir jy ötkəndən son atam ravoşydan öz qyşlaqymyzyqa qasv kelgən. Qyşlaqda kəp turmaj jənə ketkənlər, bu səfər atam öz ıhtyjarlarv bilən ketkən bolub, u icki rysijədəgi bəşeviklərgə qoşulub duşmanlarqa qarşv ky-rəşiv jyrgənlər.

Bəşeviklər Volqa nəhri vojlav həmələri atda Samaraqa kelişiv cə-qyşqan.

Bular Samaraqa kelişiv tyşyşi bilən Orunburq şəhidən:

"Orunburq aqlar qolyda talanajatyv, tezdən jardam kərsətinlər" di-gən məzmyndə telegramny alqanlar. Ular rojydz bilən toqru Orun-buroqqa jol salyşady. 3 kyn 3 kecə uruşv aqlar qolyqa ötkən Orun-buroqny jənə qajtarv alşady, gəzərmələrgə partızan və kənylli əskər-lər çajlaşady. Xuddv şu kyn kecəsi saat 2 lərdə pajlaqcyılar gəzərməninə atıfıdan aqlarnyñ bir adamny uşlaşv toqru kəməndir aldyqa alşv kelədi, kəməndir undan, vəməhəldə nimə qlyv jyryvsən, gəzərmədə-digən soraqbyqa u men saldat, sizlərgə qoşulşv və sizniñ əmir farma-nyñyzyqa vojsunuş ysyn keldim, rədyşahnv və uny əfisərlərini özimgə duşman deş biləmən digən.

Saldatdan bu sözlərni eşitkən atam və bir necə bəşeviklər "bu saldatny bir necə qamaqda saqlaş kerək və haqyqatny anıqlaş kerək" digən təkliflərigə kəməndir qulaq salmasdan, qojny vəcərəni, huqu-qny tənivti, deş unqa azadlyq vėrgən. U nan tələv qyloqan, nan v qajnaqan suv bilən qarnyñ tojqazqanlar. Saldatqa jatş ysyn çaj kəp gəzədilər və həmələri ujqyqa ketədi. Menin atam uxlamasdan, kelgə saldat haqyda ojlanv jatady.

Taq atş caqyda həlīgi saldat sekin vaşny kətəriv, qojnyda bomba alv, şu əjdəgilərni harav qlyş, ularny öldiriş ysyn ystmə-ys ikki bombany ataj deş turqan məhəldə, atam arqa tamandan saldatny qolyñ siltəv qalady. Şundaj bolsa həm u, bombany atv ylygrədi atam saldat bilən alşady, atam bilən saldat ortasyda bolqan topalanq əjdəgilərniñ həməsi həm ujqanadylar...—deş Temir Aj, kərdinizni qyşlar, vizniñ aramzyqa həm qoj terisigə oralv kiriv qalqan vərilər jo eməs. Bizləriniz həm dəymə huşjar voluşymız kerək, der ekən, qyşlarda biriniñ—kejin saldatny nimə qyloqanlar?—digən soraqbyqa Temir Ajdan, "un atv öldirgənlər" digən çavavny eşitdilər, jənə qyşlardan ikkincisiniñ-

Yjdəgilərdən qanca adam əlgən?—digən soracağıqa Temir Aj, hec bir adam əlməgən, cunki atam saldatnıñ qolıñ siltəw qalqan şunıñ ucyn unıñ bombası mələlləgən çajqa warıw tuşmäsden, wəlki jumşaq çajqa jə'ni körpə-tuşəklərnin ystigə warıw tuşkən... sonra dew, Temir Aj hikajəsini davam etdirməkci bolqanında, segnəl tavuşı eşitilədi. Tarqalqan balalar həm bir anda toplanışadı. Saadat balalar hazır ojun başlaıwız, ojun derekən. Temir Ajnıñ hikajasını eşitkən qızlar, jənə rəpirsə jənə eşitsək ekən digən arzular bilən Temir Ajqa waqısar edilər.

Qızlar, balalar myəllimləri bilən ojunqa kirişib, qızıw kec bolmanıñ sezmej həm qaldılar.

Qujaş qızarıw, toluw wata başladı. Balalarnıñ həm ketər waqtı boldı. Həmäləri səf boluşıw maktəwge taman çönədilər...

Maktəwdə dərş əvvəlgi kəbi davam etə wardı. Oquwçılarda oquwda arzu kucəje waradı həmäləri həm sinifdən-sinifge köciş ucyn başladılar. Kəpləri ımtıhanlarıñ berişib aldınqı sinifge köciş ucyn tegişli qaqazlarıñ həm alıw ylgurdilər. Pionerlər tədəsi jazıq əgirge çənəş ucyn tajarlıq kərə başladı.

Maktəwdə oquw toqtaluwı munasibəti bilən ötkəzilgən oquwçılardıñ umumi məclisidə pionerlərnin jazıq əgirge çənəş künü maktəw audiri tamanından ı'lan qılındı. Pionerlər əgirge ketiş künini cıdamlıq bilən kytib qalıwdı.

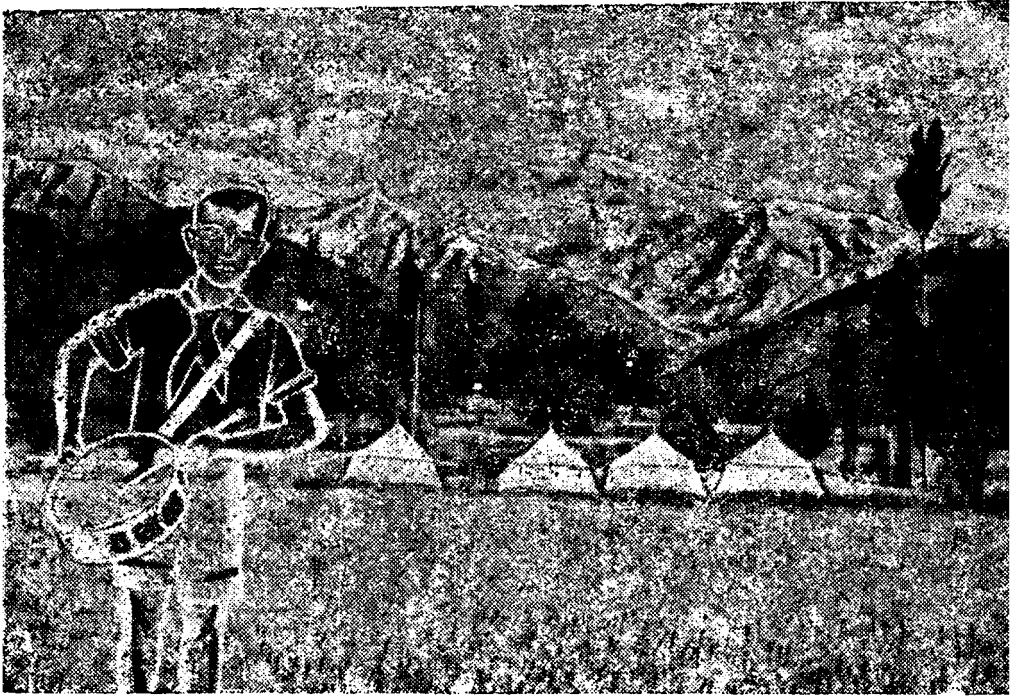
LƏGİR

Ertə saat 7 lər edi. Endi-ginə kətərilib kelməkdə bolqan qujaşnıñ appaq kəmişdek şy'lələri daraxtlarnıñ usıqqa ərəñ tuşıw turardı.

— Segnəl berilyvi kerək!

Şu, saq kundəlik nəvbətçilərdən Sə'id turıw segnəl verdi. Tañnıñ jaqmıw, salqın və taza oınaw turqan şəvvədəsi həm segnəl berüci Sə'idnin wojnıdaqı qızıl wojunwaqmıñ helpirətis usıw turadı. Bu, əgir şitəwidən berilgən segnəl tavuşı, əgir waqmıñ keç öhnigə qurılqan pələtkə (cadır) lardaqı balalar və ularnıñ başluqçıqı eşitildi. Həmäləri birin-ketin tura başladılar.

Köp waqt ötmədi. Bytın balalar turıw boldılar, və həmäləri taza wadın nəfəs alıw, wədən tərbiyə hərəkəti bilən maşqul boldılar. İkinci segnəl berilər ekən, həmäləri öz orunlarıñ, jatar çajlarıñ ertivge salıw tyzətyw ucyn ketdilər və həmäləri wojunlarıqı sasıq-ıñ oraw qollarıqı sabun və tiş pərəşyklərini alıw jyz juwısqı—cık saı wojıqı keldilər. Əgir wojnıqı warq orıw jurgən bu balalar

tezdə juвъпъв keldilər-də kyndəgi kəvi raport eşıtyv ucyn məjdanda jьqьldьlar. Ətrəd vazatylarь kyndəlik məs'yl nəvətcigə öziniң bir kyn icidə qьlqan işləri, necə kişi tyrli maşqulatlarqа qatnaşqanь, necə kişi qandaj işlərdə və iş sifəti qandajlyqь və qajsь tədə birincilik alqanlyq toqrusьda raport berədir.

Bytyn ətrəd vazatylarьnь hьsavьnь jьqьv, məs'yl nəvətcі öziniң qьlqan işləridən məjdanda balalar ortasьda ləgiriңiң vaş qomandanьqа raport berədir. Jənə bu kyngi məs'yl və vaşqа nəvətcilərnі sajlav qaldьrdьlar. Bajraq kətarilgən edi. Saat 8 volьv qalqan. Minytlər əjlənə jatьr. Endigi verilə turqan segnəl cajqа volьv, bytyn balalar tərtiv bilən əzlərinin kyndəlik caj icə turqan maxsus çajlarьqа varьv olturdьlar.

Temir Aj vunda pələtkə vaşluqь edi. U, həm öz qolь astьdaqь balalar bilən öz çajьqа olturdь, cəmasь jarьm saatlar ətgəc həmələri tamam sajnь iciv voldьlar. Bir az dəm alьv ojnaqanlarьdan kejin, saat xudda 9 da kyndəlik adət vojnca syhvətgə segnəl verildi. Balalar toplandьlar, leksijə oquvcь rəhvəг vykyn saqlьq haqьda leksijə oquladьr dev səzgə vaşladь. Leksijə kəp uzaq davam etsədə, eşıtiş ucyn varcada həvəs var edi. Leksijə ystidə kəp savallar volьv, verilgən savalqа qanьqьv bu kyngi syhvət tamam voldь.

Saadat balalarьnь ikkigə aсratdь, kəttəraq jaşdaqьlarnь tədənin atalьqьdaqь kəlxozqа varьv, kəlxoznьn və'zi bir işlərigə həşərgə juvardь. Bularьnь qьlaturqan işləri çydə addьv və jenil: carьq, otaq otaş jəgənə qьlyş və mevə terişlərdən ьvarat edi. Ular kəp iş işləməjdirlər, ləgiriңiң umumьv qanunь vojnca 1—2 jarьm saatdan aşmajdьr. Temir Ajnьn gyryffəsi kicik volqanьdan, miһnətgə cьqmasdan ləgirdə tyrli işlər bilən, ajnьqsa, təşkilii işlər bilən maşqul volar edi. Balalar miһnətdən qajtoqandan kejin, ojun və təşkilii işlər bilən şuqullanadьrlar. Və tyrli sьjasьv, ьçьtmaьv muşahavalar həm kyndəlik vəzifə vələnd avaz bilən gəzetə oquş və sьjasьv məsələlər toqrusьda tərbijəci tamanьdan leksijələr oqulьv turar edi.

Temir Aj ləgirdə həm məktəvdəgi kəvi əktif. U, jaş volqanьdan miһnətgə jol qajylmaqan. U, şunьn ucyn bytyn kycini təşkilii işlərgə veriv işlər edi. İşcən qьz Temir Aj, ləgir qojnьda çydə, jaxşь əsdi. Unьn əktifligi aşdь. Və çьsmanьv çihətdən çydə saqlamlaşdь.

Dərslər vaşlana turqan vaqt jaqьnlaşdь. Jaz vojn dalada, kəlxoz-sovxozlarda iş və ojun bilən şuqullanьv jьrgən oquvcьlar vykyn məktəvdə. Şunьndaj piəner ləgiriңəgilər həm oquv vaqtьqа jetiv kel-

gənlər. Şunəndaj jaz voļь ləgır qucaqıda varq uruv jurgən Temir Aj həm vaşqalar kəvi vykyn məktəvgə öz vaqtıda jetiv kelgən.

Temir Aj bu yıl 5-nci sinifdə oqujdır. U, sinifdə vurunqı kəvi ystyn. Hər məsələgə faal qatnaşadır.

Unı məktəbdə sosyalistik musavaqa və zərbdarcılyq ysylı jol-qa qojulqan. Hər bir sinif ortasında sosyalistik musavaqa ojnalyv hər 15—20 kyndə bir tapqır hısavınyv alınyv nətiçəsi oquvcıylarqa kərsətilyv turuladır.

Temir Aj sinifdə aldyngı qızlar qatarıda turadır. U, dərslərini öz vaqtıda tajarlav kelədir. Şunı bilən vaşqa zə'if ortaqlarıda həm ərğatədir. Kəpincə sinifdə ajrym oquvcıylar unı ystynligigə qyzyqadylar:

— Ymər əkə, (myəllim, viz, qacan Temir Ajdaj volamyz? Nimə qılsa şundaj volamyz-ə? diydi Mahınur. Jənə biri turıv, bun-qa qoşumca tərziđə:

— Rast, Ymər əkə, əjtin? U, qandaj qylyv dərşini həmədən jaxşyv bilədir, taqıv məktəbdə hər qandaj işlərdə işləjdir?... Myəllim ular-nyv savalyqa çavav olaraq:

— Joq, qızlar, Temir Aj kəvi volış qyjn eməs faqat bu, sizlərnin dərşni öz vaqtıda tajarlaşnyvzqa vaqlıqdır. Mənə şunı ycyn ver-riygən vəzifəni öz vaqtıda vəçəriş və şu sahada ortaqlınyvz Temir Ajdan sorav alıvnyvz kerək. Şundan kejin myəllim ular ystidə bolqan səzni toxtatıv, öziniñ rəşmi dərşigə ətđi.

Soıqıv vaqtlarda vaşqa zə'if qızlar həm bu ysyl və sosyalistik musavaqa və zərbdarcılyq ysylı arqalyv bir qadar tyzəldilər. Yıymən sinif çanlandı. Bundan kəpincə myəllimləri həm xursand volur edilər.

Qonqıraq uruldy..

Bytyn tələvələr öz siniflərigə gələ-gələ volıv, kiriv ketədirlər. Məktəbdə ıntızam anca jolqa qojylqan.

Temir Ajnyv sinifdəgi qızlar həm həməsi qatarlaşyv mihnət kəvınetigə kirdilər.

Sinif vaşluqıv Kamilə kyndəgdəj joqlama dəftərini alıv, həmə-ıniñ ismini birməvir saqıra vaşladı:

— Zərifə Bahadırvıva?

— Bar!

— Qavyl Mirpolatuf?

— Bar!

— Mərxəm Nəsıvıllinə?

- Bar!
- Temir Aj Arslanbva?
- Barmыз!
- Kərimə Əhmedivə?
- Bar.

—
 —
 Şu jəsunda joqlama həm voldь. Joqlamadan kejin tələvələr öz işlərigə başladılar. Həmələri öz çajlarbda iş bilən maşquldьrlar. Myəlim həm gah u, gah bu, gyryppə tepəsida turьv rəhvərlik qьlv turadьr. Hər gyryppə tyrli iş bilən maşqu. Biri taxtaların işləsgə qulajlav ərrə-ləsə, ikkincisi undan tyrli nərsələr işləjdir. Ycyncisi jənə vaşqa nərsə.

Temir Ajnьn gyryppəsi vykynği saatda tyrli cьzqьc, yc byrcəkli cьzqьclər jasamaqdalar. Temir Aj əzinin aldьnqь mihnət dərsidəgi işdən qalqan qьsmьnə davam etdirədir. U, iş vaqьtda myəllim tama-nьdan işləngən cьzqьcqa əzinin işləv jətoqanьnь salьştьrvьv kəryv və myəllimi Nyrmət əkəgə kərsətgəni halda:

— Nyrmət əkə, mənə vunьv kəryn, tyzykmi? Qarav kəryn!—dedidə, myəllimigə verdi. Myəllim həm çydə jaxşylav kəryv:

— Temir Aj, çydə jaxşь işləgənsiz, vьraq jənə azraq işlən! Mənə bu, jeri (myəllim qolь bilən kərsətiv) bir az tekis volmaj qalьvdьr-mь? Əziniz həm kəryv qaran!—dedi, Temir Ajnь caqьrv.

— Toqru—səl tekis eməs, hazьr bir pəstdə tyzətəmən! didi-də jənə işləj başladı.

Qonqьraq calьnьşьqa 4 minyt qaldь. Oquvcylarнn kəp qьsmьv öz işlərini tamamlav qalqanlar. Hynərxana ici ərrə və jaqac kesiş ta-vьşlarьv bilən tolьv turadьr. Xatta gəpirgən kişinin səzi həm eşitl-məj qaldь.

Myəllim Nyrmət əkə qonqьraq calьnьş vaqьtnьv biliv, vykingi işnin nətiçəsini toplaş tiləgidə tələvələrnə işdən toxtatmaqьv volьv:

— Ortaqlar! didi. Nyrmət əkənin bu, „ortaqlar“ digən tavuşьv vytyн balalarnьv əzi taman qaratdьv və sekin-sekin işlərini qojьv qa-rav turdьlar.

— Hazьr qonqьraq həm calьnadьr. Endi işlərinizni jьqьştьrvьv asvəblarnьv öz çajьqa qojьn-da, menin səzimgə dьqqat qьlvn! Vykyngi işləv bitirgən asvəblarьnьznьv kəryv cьqamьz.. didi myəllim.

Həmələri öz işlərini myəllim aldьqa keltirdilər. Myəllim həm kəryv cьqdьv və Temir Aj jənə Qavьl Mirrolatufnьn işləngən işini qol-qa alьv:

— Mənə ortaqlar kərəsizlərimi? Bu işlər qandaj işləngən?

— Çydə jaxşь işlənidir-ə, kim işləgən?

— Əjtin-əjtin!

— Тоqrь, əjtiv verirин унь, kim işləgən?! didi balalar birdən. Şunda nərigi cekədən Xəjri:

— Bilməjsizlərimi? Ənəvini Temir Aj, nərigisini Qavьl işləgən-dəl Men həli kərgən edim, didi.

— Тоqrь əjtədir ortaqrьңыз Xəjri. Haqrьqatan şu ortaqlarьңыз işləgən, bu çydə jaxşь işləngən-ki, vунь kərgəzinə bolqan vaqtda təgigə isimlərini jazьв асьв qojamьз.

— Çydə jaxşь işləngənlər. Нор işləvdirmi?—didi Kərim.

— Ортаqlar, ənə qonqrьraq həm calьнды. Bundan kejin həməmiz həm şu Temir Aj və Qavьllar sinəri işləşgə örgənəjlik və örgənıştiniz kerək. Əlvəttə bu, hər kimnin hərəkətigə vaqrьqdьр—didi-də, өз səzini tamamlav qolьdaqь сьзəqlarьнə hynərxana işkafigə salьв qojdь.

Şu kynlər—оқуцьыьқ kynləri.

Temir Ajda kəmsomol səfigə kiryv həvəsi arta vardь. Əziniң məktəvidə bolqan kəmsomol jəcejkəsindən ənkətə aldьда toldьрьв, vytyн işlərini bitiriv jəcejkəgə tapşьrdь.

Kəmsomol jəcejkəsi əziniң nəvbətdəgi vьjuro məçlisidə Temir Ajnьv ərizəsini kərdi. Temir Aj vьjurodan ötkənidən son, ymьmii məçlis qacan volar ekən, məçlisdə kəpçiliknin fikirləri nimə volar ekən, digən səzlər jaş mijəsidə qajtarьla başlar edi. Məçlis kyni həm jaqrьnlaşьв qaldь. Ymьmii məçlis уньң ərizəsini kərdi-də cəpəklər bilən bir aqrьzdan haqrьqьь a'zalьqqa qavul qьldьlar.

Temir Aj, bir qanca kəmciliklərigə qaramasdan, ilgəri piənerlər işidə cinəkəm əktif volьв işləv kelə jatqan volsa, endi kəmsomol jəcejkəsinin həm faal a'zalarь qatarьqqa qoşьldь. Şunьң bilən jənə piənerlər işidə həm faal işləşni əzigə vəzifə qьльв aldь. U, hazьr rəhvər. Temir Aj jəcejkə tamanьdan verilgən işni öz vaqtda vəçəriv turadьr.

Bir qanca kynlər bir-birini quvuv ötyv ketədilər. Kəmsomol jəcejkəsindən piənerlər tamanьqqa Temir Ajnьv tələv qьльнды. Piənerlər Temir Ajnьv öz ətrədlərigə vazatьj qьльв verişni sorav jazqan edilər. Kəmsomol jəcejkəsi həm piənerlərnin bu tələblərini öz vaqtda ьçra qьльв, Temir Ajnьv şu, öz məktəvidə bolqan piənerlər-ətrədigə vazatьь qьльв belgilədi. Temir Aj əziniң sajlانqan kynidən başlav piəner tədəsinin işlərini çydə həm çanlandьra başladь. Jəni sostaf və jəni zivinelər tyziv jənidən iş alьв vardь.

U, piener äktiflari bilän komsomol rähværligi astyda piener jaşy-
daqy bolqan balalarny piener säfigä tartdy. Jaşy toloqan piener vë oquv-
sylarny komsomolqa uzatyşda zor hæräkëtdë boldy. Bu hæräkëti nä-
tiçäsida bir qanca muvaffaqyatlarny qolqa kirgizdi.

Şundaj qylyb, pienerlär äträdini çanlandygyb, mäktävde pienerlärni tär-
vijälëşde zor hæräkëtdë boldy—biznin işçän komsomolka Temir A].

Basmaханаға берildi 13 V—33
Basyşqa ruхsat etildi 5 IX—33
Өздәvnәşr № 1080,206 1933 j.

Узлит № 325 л

Заказ № 1582

Тираж 10.000 Ст. ф. А 5

Ташкент, Типография Увғиза им. Икрамова

НАРХЪ ЦВНА 40 К.
В.

На узбекском языке

Исраилова Зулфия

Т Е М И Р А Й

Госиздат УзССР

Ташкент—1933